

“VAKIFLAR DERGİSİ” VE EVKÂF YILLARIM

Abdülkerim Erdoğan

Araştırmacı-yazar

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde memuriyet hayatım 1977 yılının Temmuz ayında başladı. Genel Müdürlük binası belediye otobüsüne binerken hayranlıkla seyrettiğim bir yapıydı. Sanat tarihi bilgim yeterli olmadığı için mi bilinmez ama lise son sınıfta sanat tarihi dersinden bir yıl beklemeye kaldım. Lise diploması alamadan iş hayatına başladım. Özel grafik ajansları, Vesika Dergisi ve nihayet Hilal Mecmuası'nda yazı işleri müdürlüğü yapmaya başladım.

Hayranlıkla seyrettiğim II. Vakıf Apartmanı'nın iç mekanını, Hilal Dergisi'nde yayınlamak için dönemin Vakıflar Genel Müdür Prof. Dr. Osmanlı Çataklı beyefendiyi ziyarete gittiğimde görmek nasip oldu. Hilal Dergisi'nin idare merkezi bir zamanlar merhûm üstadlarımız Necip Fazıl Kısakürek ve Osman Yüksel Serdengeçti'nin de uğrak yeri olan Denizciler Caddesi Çambol İşhanı'nda bulunuyordu. Pasaj içinde kendilerini tanıyan esnafların üstadlarla geçen hatıralarını dinlemek nasip oluyordu.

Mecmuanın ve Hilal Yayınları'nın sahibi Salih Özcan Bey, 1977 yılı seçimlerinde Şanlıurfa milletvekili seçilerek Meclis'e girdi. Bir süre sonra başyazılarımız mazeret gösterilerek, sigortasız olarak çalıştığımız işimize son verildi. Sitemli bir ayrılıştan sonra ne hikmettir doğruca II. Vakıf Apartmanı'nda bulunan Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü binasına geldim ve makam katına çıktım. Özel Kalem Müdürü Ferhat Beyle konuşurken makam odasından Osman Çataklı Bey çıktı ve “Hoş geldin. Dergiye makale mi istiyorsun?” dedi. “Hayır efendim. Hilal Mecmuası'ndan ayrıldım” dedim. Osman Bey, Ferhat Beye “Salih (Sayın) Beyi çağırın. Kerim, uygun bir yerde göreve başlasın” dedi. Güzel bir tevafuk sonucu aynı gün Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı'nda aday memur olarak göreve başladım (22 Temmuz 1977).

Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanı İbrahim Ateş, Başkan Yardımcısı ise merhum Ahmet Karabacak idi. Vakıflar Dergisi ve diğer yayınların teknik sorumluluğunu Yayın Şefi olan Faruk Alcı yürütüyordu. Ayrıca Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde bulunan defterlerin tamir ve ciltlerinin yapıldığı bir mücellithane vardı. Mücellithanede ise kolla çalışan bir giyotin (bıçak), bir pres ve hurufat kasaları bulunuyordu.

Vakıflar Genel Müdürlüğü yayınları ilk girdiğim yıllarda tipo baskı tekniği ile basılıyordu. Ofset baskı tekniği ise henüz Ankarada yaygın değil ve maliyeti yüksekti. Tipo baskı tekniğinde makaleler “Linotype” yani satır halinde dizgi yapan sıcak dizgi makinelerinde, başlıklar ise beğendiğimiz hurufatla kasadan elle diziliyordu. Metin yazıları punto, espas, katrat, majiskül-miniskül, tırnaklı-çubuk, italik-siyah-düz, tek-iki-üç sütun, karnıyarık-gömme gibi tanımlamalar yapılarak dizgi operatörüne verilir dizgici de bu esaslara göre sıcak kurşun dizgi yapardı. Daha sonra dizilen kurşun sayfalar mürettip tarafından el tezgâhında kağıda prova çekilerek, idareye tashih (düzeltme) için gönderilirdi. Musahhihler tarafından okunan metinler, dizgi operatörüne verilir ve satır tashihi yaparak sayfa düzeni için mürettibe verilir ve mürettip makine ebadına göre baskı kalıbını bağlayarak baskı makinası operatörüne verir. Kurşun dizgi makinası operatörü yani dizgici on parmağı tuşlarda, gözü de yazılı

metinde, nefes alış-verişi de erimiş kurşunun harflere dönüşünde ciğerlere dolan kirli hava. Buna bir de matbaa mürekkebinin kokusu ile baskı makinalarının gürültüsü ilave edilince, çalışma ortamı tamamdır. Radyonun sesi bu gürültü ortamında kaybolur gider. Fotoğraflar, çizimler ve haritalar ise klişe yapılır. Klişeciye gitmeden önce sayfa tasarımında bu materyaller ebatlandırılır. Hele bir de ebatlandırma hatası yapılırsa ikinci bir iş çıkar ve mürettepten azar bile işitilir. Baskıya hazır bir kitap, kurşun satırlarından meydana gelen sahifelerden ibaret olup bu kurşun sahifeler baskı makinesinin ebadına göre kalıplara bağlanarak basılır. Baskı anında prova görülür. Klişelerin tramlama hatası, sayfa bağlamada mürettep hatası olup olmadığı kontrol edilir ve baskıya verilir. Baskısı biten kağıt tabakaları forma halinde kırım yapılır, harman çekilerek, iplik dikiş veya tutkallı olarak kapak takılır. Daha sonra ebada uygun traşlama yapılarak ambalaja gönderilir.

Vakıflar Arşivi'nde daha önce basılan yayınların tahta kasalar içinde cam filmleri ve klişeleri ile çok güzel çekilmiş fotoğrafları yer alıyordu. Ayrıca işinin ehli bir fotoğrafçı tarafından çekilmiş ve özel yapılmış albümlerde Anadolu'da bulunan vakıf eserlere ait fotoğraflar bulunuyordu. Arşiv de bulunan ve ahşap dolaplardaki defterlerin ciltleri, vakfiye defterlerindeki hat ve tezhib beni büyülemişti. Bir hazine içinde bulunuyordum. Vakit buldukça cilt desenlerini kopyalıyor, tezhiblere de hayranlıkla bakıyor, kendimi yılların izini saklayan bir hazinenin içinde görüyorum ve şükrediyordum.

Osmanlıca metinleri ise okuyamadığım için rahmetli Mehmet Duru amcamızdan yardım alıyordum. Mehmet amcamız ikinci emekliliğini yaşıyordu bu ecdad yadigârı kurumda. Kendisinden hatıralarını dinliyor, bana karşı olan sevgisini de istismar etmiyordum. Yaşayan bir bellekti. Kızıl Bey cami ve türbesi civarında bulunan mezarların hüznünü paylaşırdık.

Kazan-Peçenekli Ahmet Karabacak Beyin nükteli sohbetleri ve “Ezher” hatıraları, Dursun Kaya Bey'in divit-hokkâli sohbetleri, Ali Codur Beyin titiz imza defteri nöbetleri, Afet hanımın on parmak yazı marifeti, Şit amcamızın köy hatıraları, Ahmet Seyhan Bey'in koşuşturması ve adını yad edemediğim diğer mesai arkadaşlarımızla huzurlu bir iş hayatı yaşıyorduk.

Göreve başlayınca kabiliyetim doğrultusunda daire başkanımız İbrahim Bey, yayın faaliyetlerinde kullanılmak üzere talep ettiğim grafik çizim malzemelerinin alınması hususunda dirayet gösterdi. Malzemeler alındıktan sonra ilk olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bir amblem çizdim. “Vav” harfini “VGM” harfleriyle stilize ederek bir amblem çizdim. Amblem makama sunuldu ve uygun görüldü.

1978 yılının Mart ayında Sadi Bayram Bey, Arşiv ve Yayın Dairesi Başkan Yardımcısı olarak göreve başladı ve yayın çalışmalarını birlikte yürütmeye başladık. Aynı yıllarda Tahsin Türker Bey' de göreve başladı. Tahsin Bey'in resim kabiliyeti vardı. Tahsin ve Sadi Beyler motif ve tezhib çalışmalarını teşvik ettiler. Ara tayinlerde bizim daire, konaklama merkezi olarak kullanılıyordu. Diyanet İşleri Başkanı olan M. Nuri Yılmaz ve Nurettin Yardımcı da kısa süreli bizim dairede görev yapanlardandı.

Merhum Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver üstadımız Arşiv ve Yayın Dairesi'ne teşrif etti. Üstadın makalelerini ve tezhib çalışmalarını takip ediyordum. Sadi Bey bizi üstadımızla tanıştırdı ve Türk süsleme sanatlarına meylim olduğunu arz etti. Hatta çalışmalarımın kendisine örnekler sundu. Üstad Süheyl Hoca "yaklaş" dedi. Kendisine yaklaştım ve kulağımı çektikten sonra "Bu da senin icazetin olsun" buyurdu. Üstadın bu iltifatı benim için bir şevk oldu. Daha sonra Ankara'da muhterem kerimesi Gülbün Mesara hanımefendi ve arkadaşlarının bulunduğu kursa devam ettim. Daha sonraki yıllarda motif ve tezhib çalışmalarım yurt içinde ve dışında yayınlanmaya başladı.

Vakıflar Dergisi'nin 12. sayısında yayınlanmak üzere gelen makaleler yazı kurulu tarafından inceleniyor ve yayınlanıyordu. Yazı kurulu İbrahim Ateş, Sadi Bayram ve Kerim (Abdülkerim) Erdoğan'dan teşekkül etmişti. Vakıflar Dergisi'nin önceki sayılarının kapağı tek renk ve sadeydi. İlk olarak derginin adını özgün karakterde, İstanbul Yeni Cami çini desenleri zemin verilerek kontürlü yazı ile logo çizimi hazırladım. Tipo baskı tekniği ile basılan derginin kapağı da ilk defa dört renk olarak basıldı.

1978 yılının başında sayın Bülent Ecevit’in Başbakanlığı’nda yeni hükümet kuruldu ve Sivas Milletvekili sayın Enver Akova, Devlet Bakanı oldu. Vakıflar Genel Müdürlüğü’ de Enver Akova’ya bağlandı. Genel Müdür olarak sayın Şener Yılmaz atandı. Yayın çalışmalarında kullanılmak üzere fotoğraf makinesi, kamera ve grafik malzemeleri alındı. Şener Bey, yayın faaliyetlerine önem vererek Vakıflar Bankası’ndan reklam karşılığı mali imkanlar sağladı.

Başbakan Bülent Ecevit, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Topkapı Sarayı’nda bulunan elyazması bir Kur’an-ı Kerim’in tıpkı basımı için Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesine özel ödenek koydurdu. Kur’an-ı Kerim’in basımı için kağıt alındı. Mushafın basımı için Mushaf Kurulu’ndan onay alması uzun zamana yayıldı ve alınan kağıt başka yayınlarda kullanıldı.

Tarihçi ve vakıf araştırmalarıyla tanınan İbrahim Hakkı Konyalı, özel kütüphane ve arşivini Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne şartlı olarak bağışladı. Üsküdar Büyük Selimiye Camii’nin Hünkar Kasrı, İbrahim Hakkı Konyalı Vakıf Kütüphane ve Arşivi olarak tahsis edildi. Kütüphanede tespit yapmak için İstanbul’a görevlendirildim. Merhum İ. Hakkı Konyalı ile tanışma fırsatı bularak bir haftaya yakın beraber olduk. Daha sonra Devlet Bakanı Enver Akova bu kütüphanenin resmi açılışını yaptı ve üstadın kütüphanede bulunan çalışması “Ankara Camileri” adıyla aynı yıl yayınlandı.

1978 yılında İbrahim Ateş ve Sadi Bayram beylerle “Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz” isimli kitabı yayına hazırlayarak, ofset baskı tekniği ile yayınladık. Arşiv ve Yayın Dairesi’nin yayın faaliyetleri hız kazanarak yeni yayın çalışmaları başlatıldı.

24 Mart 1980 tarihinde askerlik görevini ifa etmek için memuriyetten istifa ettim. İstanbul Hava Harp Okulu’nda askerlik yaparken 12 Eylül 1980 günü askeri darbe yapıldı. 6 Kasım 1981 tarihinde terhis oldum. Memuriyete dönmeyerek özel bir matbaada çalışmaya başladım. Lise tahsilimi devlet parasız yatılı okulunda yaptığım için mecburi hizmetten dolayı Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce göreve çağrıldım ve 8 Ocak 1982 tarihinde Yayın şefi olarak göreve başladım.

Vakıflar Genel Müdürlüğü yönetim kadrosuna emekli subay ve generaller atanmış, Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı yönetim kadrosunda ise değişme olmamıştı. Emekli Tümgeneral Galip Yiğitgüden, Emekli Tümgeneral Alaattin Gürtuna ise Genel Müdür Yardımcısı idi.

Genel Müdür Yardımcımız Alaattin Gürtuna Bey, fotoğraf ve güzel sanatlara yakın ilgi duyan, sanatçıya değer veren bir güzel haslete sahipti. Allah rahmet eylesin. 1982 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü için yeni amblem çizilmesine karar verildi. Kurum içinde ve dışında çok sayıda amblem çalışması yapıldı. Tarafımdan çizilen amblem birinciliğe uygun görüldü. Tarafıma herhangi bir ücret ödenmeyerek, bir takdirname verildi. Tasarımı ve çizimi bu fakire ait olan amblemin eski Başbakanlarımızdan merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan Bey’in beğenisini kazandığına da şahit oldum.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yeni amblemi TSE tarafından tescil edildi. Daha sonra Genel Müdür Yardımcımız Alaaddin Bey "Bu amblemi uluslararası tescil ettirelim. Bizden sonra değiştirilmesin" dedi. Amblemin anlamını ve renklerini anlatan bir dosya hazırlayarak, adını hatırlayamadığım yurtdışında bir kuruma gönderdik. Yıllar sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü amblem yarışması açıldığını, birinciliğe layık eser bulunamadığı için ikinci ve üçüncüye ödülleri verildiğini öğrendim.

Günümüzde de kullanılan Vakıflar Genel Müdürlüğü ambleminin konu anlatımı şöyledir:

1. Bayrak kırmızı kitap ve ayyıldız, Türk Bayrağını ve vakıf eğitim kurumlarını, kütüphaneleri, vakıf yazma eserleri ve defterleri,
2. Turuncu zemindeki "1048" rakamı ilk vakfiye tarihini, cami külliye yapılarını, fabrika ise vakıf işletmelerini,
3. Turuncu zemini içine alan sevgiyi anlatan kalbi ve merhameti ifade eden kubbeli kemeri,
4. Aynalı zeytin dalı ise vakıf medeniyetinin şifa kaynağı olan şifahaneleri ve vakıf zeytinlikleri ifade etmektedir.

1981 yılında Vakıflar Dergisi Yayın Kurulu yeniden teşekkül ettirildi. İbrahim Ateş, Nef'i Buharalı, Hüseyin Salepci, Sadi Bayram, Tahsin Türker ve Kerim Erdoğan kurul üyeleri oldu. Derginin teknik yönetmenliğini de yürütmeye devam ettim.

“Vakıf Haftası”nın ihdasıyla yayın faaliyetlerimize afişler ve broşürler de ilave edildi. Vakıf haftası afişlerinin bazı mekanlarda çerçevesi olarak asılı olduğuna şahit oldum.

XIX. sayı (1985)’ da Dr. Leyla Elbruz’un Vakıflar Genel Müdürü olmasıyla Vakıflar Dergisi’nde idari anlamda Yayın Komisyonu ve İnceleme Kurulu kuruldu. Derginin İnceleme Kurulu’nda görev alarak teknik yönetmenliğini de yürütmeye devam ettim. Ramazan Sarı, Şükran Velioglu, Ali Kılıcı, Mehmet Narince ve Yağmur Tunalı’ da dergilerin yayınında görev aldı.

Zaman içinde Yayın Şube Müdürlüğü ve Arşiv uzmanı olarak görev yaptığım Vakıflar Genel Müdürlüğü’nde sözleşmeli uzman kadrosunda iken sözleşmem feshedilerek Konya Vakıflar Müdürlüğü’ne memur olarak tayin edildim. Kısa süre sonra yıllardır hizmet etmekten sevinç duyduğum Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden Milli Eğitim Bakanlığı’na geçtim. Burada da kısa süre çalıştıktan sonra memuriyetten kendi isteğimle ayrılarak ticari hayata başladım. Sözleşmemin hukuksuz feshini mahkemeye taşıdığım için daha sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü’ndeki sözleşmeli kadroma geri döndüm. Ticari hayata başladığım için birkaç ay çalıştıktan sonra yine kendi isteğimle istifa ettim.

Kısaca anlattığım evkâf yıllarım benim için büyük bir kazanç oldu. Türkiye’yi dolaşarak ecdad yadigarı vakıf abideleri yakından görme bahtiyarlığına eriştim. Şehir tarihi üzerine yaptığım kırk küsur kitabımın yayınlanması da Vakıflar Genel Müdürlüğü’nde aldığım birikimin meyvesidir. Devam eden yayın çalışmalarım da Vakıflar Arşivi belgeleri ile Vakıflar Dergisi sayıları temel kaynağımdır.

Vakıfların ruhaniyetlerine sığınarak onların bizlere bıraktığı mirasın tespit ve korunması hususunda yayın faaliyetlerimi sürdürmekteyim. Özellikle Ankara ve taşrasında bulunan bütün eserlerin fotoğraflarını çekerek, geniş bir arşiv meydana getirdim. Sevgi medeniyetinin elçileri olan vakıflarımızı rahmetle yad eder, ruhaniyetlerinden affımı dilerim.

Kısacası Vakıflar Dergisi, kültür mirasımızı gelecek nesillere taşıyan bir yayın organıdır.

